

toliko kot sekstar prevretega mošta ali pond slanikov druge vrste ali pond najboljše slanine. Iz tega sklepamo, da cena garuma v pozni antiki ni bila višja od cen ostalih prizvodov, kot lahko to razberemo iz Plinijevih poročil. Nedvomno pa je na ceno vplivala tudi cena prevoza in višina carine.

V epilogu nam avtor s pomočjo literarnih virov, npr. Rabelaisa, na kratko predstavi uporabo in predelavo ribjih omak v srednjem in novem veku. Izdelovali so jih še na Vzhodu in Zahodu vse do osemnajstega stoletja, vendar v veliko manjšem obsegu. Uporabljali so jih v prehrani in zelo cenili v medicini. Avtor domneva, da je priljubljenost omak upadla zaradi prepovedi uporabe v krščanski prehrani, ki se je še poostriala v srednjeveški in renesančni katoliški Evropi. Riba je utelešala smisel pokore le kot mrzlo, brezkrvno meso; tako je zelo narastala uporaba svežih, rečnih rib, medtem ko postane uporaba garuma očitno nezaželena, ker se ga je pripravljalo iz celih rib in celo z dodatkom krvi. Verjetno je postal garum priznano sredstvo za vzbujanje teka, pregrešno in pohujljivo nasiten v času postenja. Predelovanje garuma in soljenje rib se je sicer ohranilo še vse v predpretekli čas, vendar samo v lokalnem obsegu.

Na Vzhodu ni nikoli utonilo v pozabo, v Turčiji ga še uporabljajo kot dodatek jedem.

V prvem dodatku je avtor zbral osem ohranjenih antičnih receptov za garum, v drugem je zbral oznake v titulih pictih, v tretjem pa imena, ki se pojavljajo v njih.

Sledi izjemno obsežna bibliografija, kjer srečamo vsa pomembnejša dela in članke na to temo. Enormno število citirane literature dokazuje izvrstno poznavanje problematike in nenavadno dober vpogled ne samo v zahodnoevropsko, temveč enakovredno tudi vzhodnoevropsko arheološko literaturo. Presenetljivo je suvereno združevanje humanističnih in ekzaktnih znanstvenih področij kot so antični pisani viri, epigrafika, arheološka raziskovanja in medicinska veda.

Prav zato zlahka prezremo občasno razdrobljenost in neenotnost teme ter rahlo izmikanje bistva. Včasih se pojavi tudi nepotrebno ponavljanje podatkov. Za arheologe so izjemnega pomena predvsem četrto in peto poglavje o proizvodnji in trgovini ribjih izdelkov ter šesto o organizaciji in socialno-ekonomskem statusu proizvajalcev; prav tako ne smemo prezreti dodatkov o napisih na amforah.

Kljub natančnim analizam pa za naše področje ne upošteva raziskav T. Bezeczkega.

Zaključki po mojem mnenju ne nudijo pravega vpogleda v podrobnosti študije izjemne vrednosti in niso enakovredna sinteza obsežne analize.

Knjiga je sad presenetljivega interdisciplinarnega raziskovanja in je zagotovo eden največjih dosežkov na tem področju ter nedvomno pomeni veliko pridobitev na področju arheologije in zgodovine.

Verena VIDRIH PERKO

Géza Alföldy: *Studi sull'epigrafia augustea e tiberiana di Roma*. Vetera 8. Casa editrice Quasar, Roma 1992, str. 201, 27 tabel.

Novi zvezek zbirke Vetera obsega vrsto krajših študij, ki so nastale kot preddelo za novo izdajo CIL VI, na kateri je udeležena ekipa uglednih evropskih epigrafov. Alföldy je prevzel supplementne zvezke spomenikov, ki obsegajo napise vladarjev in članov vladarske družine, ter visokih rimskih uradnikov (*magistratus populi Romani*); nekateri od napisov, ki jih objavlja v pričujoči knjigi, so bili doslej neobjavljeni, druge je avtor na novo izvrednotil in komentiral.

Knjiga je razdeljena na štiri večje dele, ki jih dopolnjujejo indeksi in tabele s fotografijami in risbami napisov. Prvi del, ki nosi naslov *Augusto, rinnovatore di Roma, e Tiberio, suo successore*, vključuje šest študij: *Un'iscrizione di Augusto nel*

Forum Romanum ed il restauro del Lacus Iuturnae; L'iscrizione dedicatoria del tempio di Mars Ultor; Un'avvertenza dell'architetto del tempio di Mars Ultor; Un dono delle due Antonie nel Forum Augustum; L'iscrizione dedicatoria del tempio dei Castori risalente all'anno 6 d. C.; Aqua Augusta per Roma. Prva govori o Avgustovi prenovi foruma in želji, da bi ga ljudstvo videlo v luči dobrotnika. V drugi študiji skuša avtor s pomočjo besedila iz Kasija Diona dopolniti posvetilni Avgustov napis na svetišču Marsa Ultorja, od katerega je ohranjenih le nekaj črk. V tretji študiji obravnava napis, ki kaže, da je arhitekt Marsovega svetišča natančno premislil položaj vsakega stebra in vsakega grebdenega elementa. V četrti analizira fragmentarni napis obeh Antonij, Avgustovih nečakinj, ki sta dali na forumu nekaj poostaviti, morda slike, vsekakor sta s svojim darom, ki je bil brez dvoma dragocen, prispevali kot članici vladarske hiše k večjemu sijaju avgustejskega foruma. V peti študiji Alföldy obravnava svetišče Kastorja in Poluksa, ki ga je dal na očetovo željo po legendarni bitki pri Regilskem jezeru (*Lacus Regillus*) postaviti že 484 pr. Kr. sin diktatorja Avla Postumija Albina in ga je obnovil med drugimi Lucij Cecilij Metel Delmatik po triumfu nad Delmati leta 117 pr. Kr., kot zadnja pa Tiberij in Druz, ki sta v nekem smislu veljala za "nova Dioskura". Avgust je dal v Rimu obnoviti tudi mestni vodovod, ki se je odtlej imenoval *Aqua Augusta*, kar je predmet zadnje študije in tem delu.

V drugem delu (*Monumenti in onore di augusto e dei membri della famiglia imperiale*), ki je sestavljen iz štirih študij (*A proposito dei monumenti delle province romane nel Forum Augustum; Due monumenti augustei nell'Area Sacra di Largo Argentina; Un'iscrizione monumentale del Foro Romano; L'iscrizione dell'arco di Druso nel Forum Augustum*), Alföldy obravnava različne epigrafske spomenike, s katerimi so bili v središču mesta Rima počaščeni vladar Avgust in njegovi najbližji sodelavci in sorodniki. To so bili monumentalni spomeniki, včasih del večje konstrukcije ali večje skulpture, ki so prispevali svoj delež k večji monumentalnosti Avgustovega foruma.

V tretjem delu (*Monumenti dell'aristocrazia romana del primo principato*) avtor analizira več napisov, ki so jih senatorju Luciju Eliju Lamiji postavile kot patronu različne *nationes* in so bili postavljeni, po vsej verjetnosti skupaj s spomeniki za Marka Licinija Krasa Frugi in portiku *ad Nationes*. V drugi študiji obravnava mavzolej Vipsanije Agripine, Agripove hčerke, prve žene Tiberija in matere cesarja Druza, ki so mu bili pozneje dodani nagrobni napisi članov družine njenega drugega moža, Azinijev. V dodatku Alföldy analizira počastilni napis za Hadrijana, ki ga je dala vladarju postaviti ena od kolonij, morda sicilski Katana, in ki je bil postavljen na istem mestu (posvečeno območje na zdajšnjem Largo Argentina), kot nekateri od prej obravnavanih avgustejskih.

Mnogi teh napisov so ohranjeni tako fragmentarno, da so njihove dopolnitve hipotetične. Avtor se tega zaveda, vendar je prepričan, da vsaka njegovih hipotez temelji na primerjalnem gradivu vzetem bodisi iz literarnih virov, bodisi z že znanih napisov, ki jim daje veliko mero verjetnosti in zato legitimnost. Alföldyjeve študije lepo dopolnjujejo dela P. Zankerja o avgustejskem forumu in o Avgustovi gradbeno-umetniški politiki, ki je bila usmerjena v propagando monarhije in princepsa kot suverena, edinega in najboljšega voditelja imperija.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Cecilia Ricci: *Lettere montanti nelle iscrizioni latine di Roma. Un'indagine campione*. Opuscula epigraphica 3. Casa editrice Quasar. Roma 1992. 43 str.

Knjižica je tretja v seriji *Opuscula epigraphica*, krajših epigrafskih študij, ki nastajajo kot študentske naloge v epigrafskem seminarju Silvia Panciere na univerzi *La Sapienza*